

כמה מילים על האפשרות להגיע ללימוד וידיעת 'כל התורה כולה' על ידי ספר הרמב"ם
למתחילים ולממשיכים בלימוד מסלול הרמב"ם היומי

אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך

ידיעת התורה כולה

הרמב"ם בחר לפתוח את ספרו 'משנה תורה' בפסוק הנ"ל, כיון שבספר זה הוא אכן נגש 'להביט' אל כל מצוות התורה. והרבי מלך המשיח שליט"א¹ מבאר: יהודי צריך לשאוף לכך שרצונו של הקב"ה המתגלה בתרי"ג המצוות יהיה בגלוי בידיעתו. ולכן כאשר האדם יודע את כל המצוות כולם אז אכן "לא אבוש", אך כל עוד שאיננו יודע את כל המצוות, יש לו להתבייש.

הווי אומר שהרמב"ם והרבי מציבים לנו מטרה, ידיעת ספר הרמב"ם כולו².

ובעצם זוהי הלכה פשוטה בהלכות תלמוד תורה של אדמו"ר הזקן, שמצות ידיעת התורה שכל אחד מחוייב בה, היינו שכל אחד חייב לדעת את כל תרי"ג מצוות והלכותיהן. ובלקו"ש³ מבואר שאפשר לקיים חובה זו על ידי לימוד וידיעת כל ספר הרמב"ם.

וכאן כמובן נשאלת השאלה, איך אפשרי הדבר. שהרי ספר הרמב"ם הוא גדול מאוד, וזכרון האדם חלש מאוד. כך שהמשימה לדעת את כל התורה כולה מתוך ספר הרמב"ם יכולה להראות כחלום רחוק. בפרט כשמדובר על לומדי הרמב"ם היומי במסלול הדורש התקדמות תמידית בחומר, כשהדגש הוא לכל לראש על ההספק ולא על השינון והחזרה. כך שיתכן מצב בו שנה אחר שנה הלומד מרגיש שוב ושוב שהלימוד הוא "כחדשים ממש" במובן הלא-חיובי של המושג.

זאת ועוד, מי מדבר על ידיעת הרמב"ם, כשלפעמים נראה שעצם לימוד והבנת פשט דברי הרמב"ם הוא קשה. ואיך אפשר לזכור ולדעת משחו שלא מבינים אותו.

אך אם יורשה, נציע בזה כמה נקודות שאולי יוכלו להדריך את הלומד ולעודד אותו לגשת אל המשימה בכל הרצינות. וכדלקמן.

למי הרמב"ם כתב את ספרו?

¹ הדרן על הרמב"ם תשמ"ו.

² ראה גם דברי הרמב"ם בסיום ההקדמה למשנה תורה, "כל פרק ופרק אחלק אותו להלכות קטנות, כדי שיהיו סדורין על פה". וראה גם שיחת ר"ח חשון תשנ"ב, יחידות לתלמידי הישיבות.

³ חלק ל"ו, כ"כ"ד טבת.

הרמב"ם מצהיר במפורש בתחילת ספרו שמטרתו בחיבור זה היא "שיהיו כל הדינים גלויין לקטן ולגדול בדין כל מצוה ומצוה". . שלא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל. . שאדם קורא תורה שבכתב תחילה, ואחר כך קורא בזה, ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה, ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם".

מכך מובן שכשהרמב"ם כתב את ספרו הוא העמיד לנגד עיניו את דמותו של הקטן בישראל, וכתב את הספר בצורה כזו שגם הקטן שבישראל יוכל להבין את הדברים ולדעתם.

אנו יכולים להניח שהרמב"ם – בהיותו "אדם השלם" המסודר בכל עניניו – ודאי הגדיר לעצמו את רמתו של "הקטן" אליו הוא מייעד את ספרו, הן את רמתו השכלית, והן את רמת הידיעות שלו.

הרמב"ם אמנם לא פירט לנו מהי הרמה השכלית של ה"קטן" עליו הוא מדבר, אך אפשר לשער שגם אנשים כערכנו נכללים בהגדרה זו [כי גם אם ברור שהגדולים של היום אינם אותם 'גדולים' שהרמב"ם מדבר עליהם, אך סביר להניח שהקטנים של היום הם לא יותר גרועים מהקטנים שבדורו של הרמב"ם. מה גם שמלכתחילה הרמב"ם כתב חיבורו לא רק לדורו שלו, אלא גם לדורות העתידים לבוא, כולל גם קטני הדורות הבאים].

ומבחינת רמת הידיעות, הרמב"ם כתב במפורש, כמובא לעיל, שהוא כותב את חיבורו **לתלמיד שלמד תורה שבכתב בלבד**, היינו חמשה חומשי תורה⁵, וטרם פתח משנה וגמרא. ומובן מאליו שהוא כתב את חיבורו באופן כזה שגם אותו תלמיד יוכל להבין את ספרו כולו ולהתמצא בו כראוי. וכפי שאכן יראה הלומד שהרמב"ם מרבה להביא הקדמות וביאורי מושגים לכל ענין שלא נתפרש בתורה שבכתב, בכדי להכניס את הלומד לתוך הענין.

ודוגמה בולטת לכך בתחילתו של ספר נשים והלכות אישות, שנפתחים בבי' פרקים שלמים המבארים שורה ארוכה של מושגים הנוגעים לדיני איש ואשה, כהקדמה לכל הדינים המפורטים לאורך הספר. וכלשון הרמב"ם בסיומם, "שים כל השמות האלו לעומתך תמיד ואל ילוזו מעיניך כל עניניהם כדי שלא נהיה צריכין לבאר ענין כל שם מהן בכל מקום שנזכיר אותו". ועד"ז בכל שאר ההלכות שבספר הרמב"ם, שהרמב"ם טורח להסביר ללומד כל ענין במקומו⁶.

---

⁴ ראה שיחת ש"פ ויקהל תשמ"ו.

⁵ כמבואר בשיחות ש"פ אמור ובחוקתי תשד"מ, שבה' חומשי תורה נכתבו המצוות שנתפרשו בתושבע"פ.

[ולמעשה ג"כ מתחלת אותה הקדמה, שמדבר על המצוות שנתנו מסיני וכתבם משה רבינו בכתב ידו, וע"ז אומר "זו תורה שבכתב". ומשמע שאח"כ כשאומר "שיהא אדם קורא תושב"כ כולה" הכוונה לאותה תורה שכתב משה דוקא.

אמנם ממקומות רבים בספרו נראה שהרמב"ם מכוון את ספרו גם לאותו תלמיד שמכיר את ספרי הנביאים והכתובים ג"כ, שהרי הוא מתייחס לשאלות שעולות מתוך אותם ספרים, ומזכיר מושגים מאותם ספרים כמובנים מאליהם.

אך עכ"פ אין בכך מניעה ללומד שטרם רכש בקיאות בני"ך כולו, כיון שבדרך כלל מדובר בענינים 'פרטיים' שאינם נוגעים להבנה הכללית של הענין. ובעיקר מה שנוגע הוא לימוד חמשה חומשי תורה, בהם נאמרו תרי"ג המצוות ודיניהם היסודיים, שידעתם חשובה כהקדמה ללימוד הרמב"ם].

וכאן המקום לעורר על לימוד החומש היומי במסגרת שיעורי החת"ת, שיהיה באופן הראוי, להגיע ממנו לידיעת תורה שבכתב כולה. שזה מסייע להבנת ספר הרמב"ם וידיעת תושבע"פ כולה.

⁶ ומעניין לציין שאפשר לראות זאת כבר במנין המצוות שבראש הספר, במל"ת קנג, כתב "שלא לאכול טבל". ומיד מבאר "והטבל הוא הדבר שגידוליו מן הארץ החייב בתרומות ומעשרות שלא הוציאו ממנו תרומות ה". שהרי הביטוי 'טבל' אינו מוזכר בתורה שבכתב (בשונה מכל שאר המושגים שבמנין המצוות, הלקוחים כולם מתורה שבכתב בלשונה היא), ולפיכך הרמב"ם צריך מיד לבאר את משמעותו.

ודוגמה קיצונית עד כמה הרמב"ם טורח בזה, בהלכות חנוכה המתחילות בסיפור הנס (בשונה מהלכות חמץ ומצה שאין בהם סיפור יציאת מצרים, והלכות מגילה שאין בהם סיפור נס פורים). וכנראה מהסיבה הפשוטה שנס חנוכה לא מופיע בתורה שבכתב, ולכן הרמב"ם אינו מצפה מתלמידו שיכיר את הסיפור מעצמו, וטורח להשלים לו את כל הידע הדרוש, ואינו סומך על כך שסיפור זה מפורסם בכל ישראל ומופיע בנוסח התפלה וכו'. ומה אפשר ללמוד קל וחומר לשאר המושגים של תושבע"פ המוזכרים בספר, שהרמב"ם אינו מצפה מהתלמיד להכיר אותם מעצמו, אלא מסביר בעצמו כל דבר על מקומו.

ולענינו אנו, הניגשים כעת ללמוד את ספר הרמב"ם מתחילתו, עצם הידיעה שהרמב"ם כתב את ספרו לאנשים כערכנו בהבנה ובידיעות, נותנת בטחון והרגשה שהספר הוא ידידותי עבורנו, וממריצה לגשת וללמוד אותו כולו.

*

אמנם כידוע⁷, הרמב"ם כתב את ספרו מתוך מטרה שילמדו אותו על הסדר דוקא, ובהתאם לכך הוא ערך את הספר. ולכן מי שלא למד או לא זוכר את האמור בספר הקודם, יתקשה בהבנת הספרים הבאים. כי הרמב"ם לא יחזור בשבילו על דבר שכבר ביאר אותו, גם אם הלומד התקדם מאז כמה ספרים.

ולכן אף שהרמב"ם מצדו בא לקראת התלמיד לבאר כל הצריך ביאור, אין זה פוטר את התלמיד מיגיעה **בכח עצמו**, לשים לבו היטב אל דברי הרמב"ם ולזכור אותם כפי כוחו. וכהוראת חז"ל **לא יגעתי ומצאתי אל תאמין**.

ולדוגמה סוגי השבועות, 'שבועת התורה' 'שבועת הסת' וכו', מופיעים לראשונה בדברי הרמב"ם בספר הפלאה בהלכות שבועות פרק י"א, ושם הרמב"ם אכן מסביר את משמעותם ואת פרטי דיניהם. והפעם הבאה שמושגים אלו מופיעים שוב היא לאחר חמשה ספרים, בספר נזיקין, שם הרמב"ם כבר מזכיר מושגים אלו כמובנים מאליהם. ומי שלא הקדים ללמוד את ספר הפלאה, יכול להתקשות אחר כך בהבנת ספר נזיקין ושאר הספרים הבאים אחריו, כאשר יתקל במושגים ורעיונות שלא יהיו ברורים לו. אך לא יהיה לו את מי להאשים חוץ מאת עצמו שלא שם לבו כראוי אל דברי הרמב"ם.

*

עוד יש להעיר בענין זה, שאנו רואים שהרמב"ם בספרו מתייחס פעמים רבות לשאלות העולות מתוך לימוד התורה שבכתב, כי פעמים רבות יש הבדל לכאורה בין פשט המצוה כפי שהיא מופיעה בתורה שבכתב, לדין כפי שהוא מופיע בתורה שבעל פה. ובכל פעם כזו הרמב"ם נדרש לכך ומוכיח את אמיתת פירושה של התושבע"פ⁸, ולפעמים גם באריכות גדולה.

כך לדוגמה הוא מאריך להוכיח את פירוש חז"ל ב"בשר בשדה טרפה", שאין הכוונה דוקא לבהמה שנטרפה ונהרגה בשדה, אלא לכל בהמה הנוטה למות מחמת מכותיה⁹. פירוש חז"ל ב"וספרתם לכם ממחרת

וראה ג"כ ה' מאכלות אסורות פ"י הי"ט "הטבל כיצד, כל אוכל שהוא חייב להפריש ממנו . . . נקרא טבלי". ודוק.

⁷ יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ו. וראה ג"כ דברי המ"מ בסוף הקדמתו לספר זמנים.

⁸ ובזה יתבאר דברי הרמב"ם בה' עבדים פ"ד ה"ט שמבאר הכתוב "ואם שלש אלה לא יעשה לה", שהכוונה "לא יעדה לו ולא יעדה לבנו ולא נפדת בגרעון כסף". ובכס"מ העיר על זה, "איני רואה מה צורך לרבינו לכתוב דברים אלו". שהרי ביאר דין זה קודם לכן.

אמנם על פי דברינו יתבאר, שהרי המעיין בפשט הכתובים יראה שבקריאה פשוטה ההבנה הראשונה היא ש"שלש אלה" מוסב על "שארה כסותה ועונתה" האמורים לפני זה בכתוב, אלא שחז"ל פירשו שהכוונה לעוד ופדיה הרמוזים בכתובים שלפניו (כפי שדנו בזה במפרשי התורה על אתר). ולכן צריך הרמב"ם להורות פירוש הכתוב על דרך חז"ל.

⁹ ה' מאכ"א פ"ד ה"ו ואילך.

השבת", שהכוונה למחרת הפסח ולא למחרת שבת בראשית¹⁰. פירוש חז"ל ש"עין תחת עין" הכוונה לממון, ולא כפשוטו ממש¹¹.

ועד"ז בנוגע לסיפורי התורה, שפעמים נראים סותרים ג"כ לדין שבתושבע"פ, וגם במקומות אלו הרמב"ם טורח ליישב את הדברים. כמו הטעם לכך שיהושע הרג את עכן בהודאת פיו, וכן דוד את העמלקי, למרות הדין שאין אדם נהרג על פי עצמו¹². הטעם לכך שדוד רחץ לאחר מות הילד, למרות הדין שאבל אסור ברחיצה¹³. הטעם¹⁴ לכך ששמואל כעס על כך שבני ישראל שאלו מלך, למרות פירוש חז"ל שמינוי מלך היא מצוה. ועוד דוגמאות רבות כאלו.

ולכאורה כל דברים אלו באים מתוך הנ"ל, שהרמב"ם כותב את ספרו לתלמיד שלמד תורה שבכתב כולה, ולכן הוא רואה לנכון גם לענות לו על שאלות שאמורות להתעורר לו מתוך לימוד התורה שבכתב.

הסדר הנפלא שבדברי הרמב"ם

"יותר שהיה רבינו חכם בדיני התורה ודבריו בהם צוף דבש אמרי נועם, עוד און וחקר ותקן בהפלת סדור בספריו ולמד דעת את העם בהיות כל דבר דבור על אופניו, וכל ענין מיושב במקומו. לזאת כל בקי בספריו ואשר יחפוץ לבוא חדריו, כי מקדש מלך ובית ממלכה סתרי, יערב לו לדעת סידור רבינו במאמריו".

הדברים הנ"ל הם דברי המגיד משנה בהקדמתו לספר זמנים ברמב"ם¹⁵. ואכן המגיד משנה נטל על עצמו את המשימה לבאר את סדר דבריו של הרמב"ם, הן בסידור ההלכות שבכל ספר, והן בסדר הפנימי של הפרקים בתוך קבוצת ההלכות, לתת כותרת לכל פרק בספר להגדיר את הנושא מרכזי בו הוא עוסק, ולפי זה לבאר את סדר הפרקים בקדימה ואיחור.

חיבור המגיד משנה שבידינו מקיף רק חלק מספרי הרמב"ם¹⁶, ואחריו עמד הרדב"ז שנטל על עצמו להשלים את מלאכתו של המגיד משנה על שאר הספרים, לבאר את דברי הרמב"ם בכלל, כולל גם בענין הנ"ל, לעקוב אחר סדר ההלכות והפרקים ולבארם. אך גם הוא לא השלים את חיבורו על כל הי"ד. ואחריהם גדולי ישראל במשך הדורות המשיכו לעסוק בסוגיה זו¹⁷, ובדורנו נשיא דורנו שהקדיש לענין זה כמה שיחות בלקו"ש¹⁸.

---

¹⁰ ה"ל תמידין ומוספין פ"ז הי"א.

¹¹ ה"ל חובל ומזיק בתחילתן.

¹² ה"ל סנהדרין ספ"ח.

¹³ ה"ל אבל בתחילתן.

¹⁴ ה"ל מלכים בתחילתן.

¹⁵ וליתר דיוק, דברים אלו הם הקדמה לחיבורו של המגיד משנה, שהתחיל את חיבורו בספר זמנים.

¹⁶ זמנים, נשים, קדושה, נזיקין, קנין, משפטים.

¹⁷ להעיר מדברי הכס"מ בפירושו לפ"ז מה"ל טומאת אכלין ה"ה וה"ז, שבאופן בלתי רגיל בחיבורו, ירד לבאר סדר ההלכות והמשך הענינים בתוך הפרק.

¹⁸ ומהם: ביאור סדר ההלכות בספר זמנים, בלקו"ש ח"ב שיחה א' לפרשת אמור. ביאור סדר ההלכות בספר זרעים, בלקו"ש ח"ז שיחה ג' לפרשת קדושים. ביאור סיום החיבור כולו בהלכות מלכים, ובהם גופא בהלכות מלך המשיח, לקו"ש ח"ח שיחה ב' לפרשת בלק. ועוד.

בשנים האחרונות נדפסו מהדורות חדשות של ספרי הרמב"ם, מהדורת 'מפעל משנה תורה' ומהדורתו של הרב אבן ישראל, שעמדו על הצורך הזה לתת כותרות לפרקים, ואף בתוך כל פרק לתת כותרות לקבוצות הלכות. שלאור כותרות אלו קל למצוא את הסדר שבדברים, ומה טעם פרק זה ראשון ופרק זה אחרון, ומהו הסדר הפנימי שבתוך כל פרק.

אך גם מי שאין תחת ידו אותם ספרים, יכול בכחות עצמו בעיון קל לעקוב ולמצוא את סדר הדברים בחיבור. ונציע בזה כמה 'מפתחות' פשוטים לעקוב אחר סדר דברי הרמב"ם:

א. לפי כותרת ההלכה:

כאשר כותרת ההלכות כוללת כמה ענינים, אפשר מיד לדעת את סדר הענינים באותם פרקים. ולדוגמה 'הלכות עבודת כוכבים וחוקות עובדיה', ט' פרקים הראשונים מדברים על דיני עבודת כוכבים עצמה, ומפרק י' ואילך מדובר על עובדי עבודה זרה וחוקותיהם. וכן 'הלכות שלוחין ושותפין', ג' פרקים מדברים על דיני שליחות, והשאר על דיני שותפות. וכן הלכות מלכים ומלחמותיהן ומלך המשיח¹⁹, ד' פרקים על דיני מלכים, ו' פרקים על דיני מלחמות, וב' פרקים הלכות משיח.

ב. לפי מנין המצוות שבראש ההלכה:

בהתבוננות קלה ברשימת המצוות המופיעה בתחילת כל הלכה, אפשר למצוא את הסדר ההגיוני שבה. ותמיד סדר הפרקים בתוך ההלכה יהיה צמוד לסדר המצוות שבתחילת ההלכה (וכמובן, סדר המצוות יהיה מתאים ג"כ למצויין בכותרת ההלכה, כנ"ל).

ולדוגמה בהל' יסודי התורה: ב' מצוות ראשונות ידיעת ה' ואחדותו, נתבארו בפרק א. ב' המצוות של אהבת ה' ויראתו, נתבארו בפרקים ב-ד. המצוות לקדש שמו ושלא לחללו, נתבארו בפרק ה. שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהן, בפרק ו. ומצוות הנביא בפרקים ז-י.

ג. לפי רשימות שהרמב"ם עצמו מציג בתוך דבריו:

ולדוגמה, בהלכות אישות פרק י"ב הרמב"ם מונה י"ד התחייבויות שבין האיש לאשתו, ופרקים רבים אחר כך ממשיכים ומבארים את אותם י"ד דינים, בדיוק לפי הסדר שהרמב"ם מנה אותם בתחילה. וכנהנה עוד.

לפי מה סידר הרמב"ם את ספרו?

את מצוות התורה אפשר לסדר בשני אופנים, לפי הסדר התיאורטי של המשמעות והחשיבות, או לפי הסדר הפרקטי של הביצוע בפועל. ואם נקח כדוגמה את סדר מנין המצוות בספר המצוות להרמב"ם (שהוא גם סדר מנין המצוות שבהקדמת משנה תורה), סדר הענינים במשנה תורה להרמב"ם, וסדר הענינים בטור ובשולחן ערוך, נראה²⁰ שהסדר בספר המצוות הוא סדר תיאורטי לגמרי, הסדר בטור ושולחן ערוך הוא פרקטי לגמרי, והסדר במשנה תורה הוא כמו ממוצע בין שני האופנים.

ומהדוגמאות לזה:

ספר המצוות מתחיל כמובן עם המצוה היסודית של ידיעת ה' וכל שאר המצוות הנגררות אחריה. ואח"כ ממשיך מיד למצוות בנין המקדש (מצוה כ) וכל שאר המצוות הנגררות אחריה. וכמובן בפשטות שבנין

---

¹⁹ על פי הכותרת שבדפוס ונציה.

²⁰ ראה לקו"ש חל"ב דלעיל, בנוגע לחילוק בין המשנה תורה והשו"ע. ועד"ז יש לומר בנוגע לחילוק בין משנה תורה וסחמ"צ, כפנים.

מקדש לה' קשור ישירות לאמונה במציאות ה' וכו'. ואילו משנה תורה מתחיל ג"כ במצות ידיעת ה'21, אך משם ממשיך לשאר המצוות הקשורות לחיי היום יום של היהודי הפרטי, ורק לאחר שבעה ספרים הוא מגיע להלכות בית הבחירה ומצות בנין המקדש.

ועד"ז בנוגע למצות תפלה, שבמהותה היא ענין כללי בעבודת ה', "ועבדתם את ה' אלקיכם". אך בפועל יש לה שיעור ומוגדרת לזמן מסויים ביום. ולכן בספר המצוות מצות תפלה באה מיד בתחילתו (מצוה ה'), בהמשך ישיר לידיעת ה' אהבתו ויראתו. וקודמת למצות קריאת שמע (מצוה י'), שאינה חובת המוח והלב אלא חובת הפה, ולכן באה אחר כל המצוות שהם חובת הלב. אך במשנה תורה מצות תפלה לא באה בהלכות יסודי התורה (היכן שנמצאות רוב חברותיה מספר המצוות), אלא באה רק בספר השני, ולאחר מצות קריאת שמע. כיון שבפועל מצות תפלה מוגדרת לזמן מסויים ביום (בשונה מידיעת ה' אהבתו ויראתו המקיפות את כל היום כולו). וקיומה בפועל הוא לאחר מצות קריאת שמע. שמכל זה נראה שהסדר במשנה תורה הוא סדר פרקטי יותר, לעומת הסדר בספר המצוות22. וכפי שיראה המעיין23.

אך למרות זאת, אנו רואים גם בספר משנה תורה את הסדר התיאורטי. כך לדוגמה בהלכות תפלה גופא, סדר הפרקים הוא לפי משמעות הדברים וחשיבותם. שבתחילה הרמב"ם עוסק בדיני תפלת י"ח, שהיא היא עיקר מצות תפלה. ורק לאחר מכן עובר הרמב"ם לבאר את דיניהם של שאר חלקי התפלה הנטפלים לתפלת י"ח מלפניה ומאחריה.

ודוגמה נוספת לכך, שגם בספר המצוות וגם במשנה תורה, מצוות תפילין וציצית באות לאחר מצוות קריאת שמע ותפלה. כיון שתפילין וציצית הם ביטוי חיצוני לתוכן הפנימי של קריאת שמע ותפלה. ובזה גופא תפילין קודמים לציצית, כיון שתפילין מהוות המשך ישיר של מצות קריאת שמע, שמה שאנו אומרים בקריאת שמע בפה, נמצא בתפילין בכתב24. שלכן קדושתם גדולה מקדושת הציצית.

ולעומת כל זאת סדר הענינים בטור ובשולחן ערוך, הוא סדר פרקטי לגמרי. החל מסדר השכמת הבוקר, ואח"כ הלכות ציצית שלבישתה קודם התפלה, ורק אח"כ הלכות תפילין כיון שהנחתן בפועל היא רק לאחר עטיפת הטלית, ורק אח"כ הלכות פסוקי דזמרה, ק"ש וברכותיה, תפלה וכו'.

*

21 לא רק מפני חשיבותה במעלה, אלא גם מפני חשיבותה בפועל, להיותה מצוה המקיפה את חיי היהודי בכל רגע ורגע, ובמילא קודמת בזמן לכל שאר המצוות.

22 גם להעיר, שבכללות סדר י"ד ספרי הרמב"ם מקביל לסדר ארבעת חלקי הטור והשולחן ערוך. ספרי אהבה וזמנים מקבילים לחלק אורח חיים בטושו"ע, ספרי נשים קדושה והפלאה מקבילים לזמנה דעה ואבן העזר, וספרי נזיקין קנין משפטים ושופטים מקבילים לחלק חושן משפט.

23 ועפ"ז מובן שסדר הרמב"ם במנין המצוות הוא יתד ופינה לחקור ולעמוד מתוכו על גדרם ומהותם של מצוות לפי שיטתו. וכפי שמצינו בדברי כ"ק אד"ש (לקו"ש ח"ט שיחה ד' לפרשת ראה) שמוכיח שמצות העניקה לעבד עברי היא בגדר צדקה (ולא בגדר חיוב האדון לעבדו), מכך שהרמב"ם במנין המצוות שלו מנה מצות העניקה (מ"ע קצו) והלאו שלא לשלח עבדי עברי ריקם (מל"ת רלג) יחד עם המצוות הקשורות לצדקה והלואה לעני (ולא עם המצוות הקשורות לדיני עבדים).

ואף שלכאורה יש להקשות על ראייה זו, שהרי בספר היד עצמו כלל הרמב"ם מצות העניקה בהלכות עבדים, ולא בהלכות מתנות עניים. ומה ראית לסמוך על הסדר שבמנין המצוות, ולא על הסדר שבספר היד. אך על פי המבואר כאן מובן בפשטות שאין כאן מקום לקושיה. כי במנין המצוות סידר הרמב"ם מצות העניקה לפי מהותה, יחד עם מצות צדקה. ובספר היד סידר הרמב"ם את אותה מצוה בהקשר של הביצוע שלה בפועל, בהלכות עבדים.

24 והרי אותיות הכתב שבתפילין הם בחינת מעשה שבדיבור (אגה"ק סוף סי"ט), לעומת מצות ציצית שהיא מעשה בפועל.

והטעם לכל זה יש לומר²⁵, שסדר הענינים בספר הוא בהתאם למהותו של הספר :

ספר המצוות ענינו הוא למנות את מצוות התורה, מבלי להכנס כלל לפרטי הדינים של אופן קיומם בפועל. ולעומת זאת המשנה תורה והשו"ע יורדים לבאר פרטי הדינים בפועל. ובהתאם לכך מובן שהסדר בספר המצוות הוא תיאורטי לגמרי, והסדר ברמב"ם והשו"ע הוא פרקטי יותר.

אך הבדל גדול בין משנה תורה והשו"ע, שהשו"ע נכתב בעיקר בכדי להורות את המעשה אשר יעשון **בפועל**²⁶, ואילו המשנ"ת נכתב בשביל קיום מצות **ידיעת** התורה כשלעצמה (שזוהו²⁷ גם הטעם לכך שכנ"ל הרמב"ם אינו חוזר על ענין אחד ב' פעמים, כיון שבשביל ידיעת התורה די בכך שהדין נכתב בפעם אחת, משא"כ בשו"ע). שלכן המשנ"ת הוא עדיין ספר תיאורטי יחסית לעומת השו"ע. ולכן גם הסדר בו הוא עדיין סדר תיאורטי.

ולעניננו, כשמבינים את הקו לפי הרמב"ם סידר את ספרו, קל יותר ללמוד למצוא בעצמו את סדר הענינים בספר.

*

גם יש להעיר, שבכמה מקרים אפשר למצוא הקבלה בין סדר הענינים שבמשנה תורה לסדר הענינים כפי שהם במשנה²⁸.

ודוגמה בולטת, מסכת ברכות שבמשנה, שסדר הענינים בה מקביל לסדר הענינים בספר אהבה ברמב"ם. ג' פרקים הראשונים במסכת ברכות מקבילים להלכות ק"ש שברמב"ם, ב' פרקים שאחריהם מקבילים להלכות תפלה, וד' פרקים האחרונים מקבילים להלכות ברכות.

ובפרטיות: פרק א' במסכת ברכות עוסק בזמן קריאת שמע ובתוכן הקריאה וברכותיה. מקביל לפרק א' בהלכות ק"ש ברמב"ם. חלקו הראשון של פרק ב' במשנה, עוסק יותר באופן הנכון של הקריאה, ומקביל לפרק ב' ברמב"ם. והמשך פרק ב' ופרק ג' במשנה העוסקים בפטורים מק"ש, מקבילים לפרקים ג-ד ברמב"ם. וכן במקרים נוספים על זו הדרך, כפי שיראה המעיין²⁹.

התועלת במעקב אחר הסדר

אם בכל ענין בתורה שלומדים יש לשים לב ולעקוב אחר סדר הדברים, על אחת כמה וכמה בנוגע ללימוד בספר הרמב"ם. ומלבד התועלת שיש בזה למעיין שרוצה לרדת לעומקם של דברים, יש בזה תועלת גם ללומד השטחי.

---

²⁵ המבואר לקמן בנוגע לטעם החילוק שבין משנה תורה והשו"ע, מקורו ג"כ לקו"ש חל"ב דלעיל הע' 18. ועד"ז יש לומר בנוגע לחילוק שבין סהמ"צ ומשנ"ת.

ולהעיר ג"כ מלקו"ש חכ"ד שיחה א לפרשת עקב, שמשווה בין משנ"ת והשו"ע ששניהם נכתבו לשם ידיעת ההלכות, לעומת סידור אדה"ז שנכתב כהוראות למעשה בפועל ממש.

²⁶ ועד שאינו נכנס כלל למצוות שפחות נוגעות למעשה, ככל המצוות התלויות בארץ ובמקדש וכו'.

²⁷ לקו"ש חט"ו שיחה ב' לחנוכה.

²⁸ להעיר מהקדמתו לספר המצוות, "שמתי מחשבתי באי זה פנים אחלק החבור . . אם אחלקהו כמו חלוק המשנה . . או אחלקהו חלוק אחר".

²⁹ לשלימות הענין, להעיר ג"כ מלקו"ש חכ"ח שיחה לפ' פנחס, הטעם שהרמב"ם מסיים מנין מ"ע במצות דין סדר נחלות, לפי שבמצוה זו ישנו תוכן המבטא את תכלית כל המצוות. עיי"ש.

כי מצד ריבוי פרטי הדינים בכל ענין ענין, הלומד יכול להרגיש שהוא 'הולך לאיבוד' בתוך הרמב"ם, בתוך הדינים החוזרים על עצמם שוב ושוב, חייב ופטור, אסור ומותר, טמא וטהור. אך כאשר הלומד שם לב לסדר הדברים, ועוקב מאין בא ולאן הוא הולך ובאיו תחנה הוא נמצא כעת, הדברים מתבהרים והלימוד נעשה הרבה יותר ברור ונעים.

גם יש בזה תועלת גדולה לענין זכרון הדברים הנלמדים וההתמצאות בהם, כאשר סדר הדברים ברור. וע"ד דברי חז"ל³⁰ "לעולם הוי כונס דברי תורה כללים כללים, שאם אתה כונס פרטים פרטים - מיגעין אותך". ולעניננו, כאשר תופסים את התמונה הכללית של ההלכות, קל לזכור ולתפוס גם את פרטי הענינים.

ודוגמה לדבר, מהלכות שבת:

הלכות שבת ארוכות ביותר וכוללות ל' פרקים, ויכולות להראות כהר גדול ובלתי נתפס. וכמובן חלק עקרי מהם עוסק במלאכות האסורות בשבת, עם ריבוי פרטי דינים לאיסור ולהיתר, שכנ"ל הלומד יכול להרגיש שהוא אובד בתוך יער ההלכות.

אך בהתבוננות קלה הלומד יבחין שב' הפרקים הראשונים של הלכות שבת עוסקים בהגדרה הכללית של איסור מלאכה בשבת (מלאכת מחשבת, היתר פיקוח נפש). אח"כ (ג-ה) מבאר דינים הנוגעים לערב שבת. בפרק ז יורד לפרטים ומונה את ל"ט המלאכות האסורות בשבת, ומפרק ח ואילך יורד עוד יותר לפרטים, לבאר את כל פרטי ל"ט המלאכות על הסדר, כשבכל מלאכה הוא מבאר מה פירושה, מהן תולדותיה, ובאיזה אופנים היא מותרת (ל"ח מלאכות בפרקים ח-י"ב, והמלאכה האחרונה 'המוציא מרשות לרשות' מכילה פרטים רבים המתבארים בפרקים י"ג-י"ט).

בפרקים כ"א-כ"ג חוזר הרמב"ם שוב על כל ל"ט המלאכות על הסדר, אך הפעם הוא מבאר את איסורי **דרבנן** שגזרו בכל מלאכה להרחיק מאיסורי תורה. ולאחר מכן בפרקים כ"ד-כ"ו מדבר הרמב"ם על איסורי דרבנן שאינם קשורים לאחת מל"ט המלאכות, כדיני מוקצה והדומה לזה.

אחר כל דיני המלאכות באים פרקים כ"ז-כ"ח העוסקים באיסור יציאה חוץ לתחום, שזהו לאו בפני עצמו חוץ לאיסור הכללי של עשיית מלאכה בשבת עליו דובר בפרקים הקודמים (וכמצויין במנין המצוות שבתחילת ההלכות). ולבסוף פרק כט על המצוה לקדש את יום השבת. ופרק ל על כבוד שבת ועונג שבת שהם מדברי נביאים וסופרים.

וכמובן, לאחר שרואים את הכותרות הכלליות של הלכות שבת, קל למצוא את הסדר ההגיוני שבדברים ולהתמצא בהם. וההר הגדול הבלתי נתפס, מתחלק לחלקים קטנים ומסודרים הניתנים לעיכול.

דרך הלימוד בפועל

עוד כמה נקודות שיכולות לסייע בלימוד בכלל, ובפרט בהקשר של ספר הרמב"ם:

א. אמרו חז"ל **"איני מבקש אלא לפי כוחי"**. ולכן אם התורה דורשת מיהודי ידיעת כל תרי"ג מצוות והלכותיהן, צריכה להיות קודם כל ההנחה הברורה שהדבר אכן אפשרי. כי מי שאינו מאמין שהדבר אפשרי, אינו שואף להגיע לזה, והוא אכן לא יגיע. רק מי **שמאמין** שהדבר אפשרי, אכן **ישאף** ליישם את הדברים, ובעזרת ה' אכן **יצליח**.

---

³⁰ ספרי האזינו (שו).

ובפרט כאשר ילמד את השיחה הנ"ל אודות 'אז לא אבוש', ויתבונן בדברים הנ"ל של הרבי שעיקר ענינו של יהודי זה המצוות וידיעתם, וכל עוד שאינו יודע את כל המצוות חסר לו עיקר ענינו וראוי לו להתבייש, ודאי שזה ידחוף אותו ויתן לו את **התעוזה והאומץ** לשאוף לדעת את התורה כולה.

ב. יגעתי ומצאתי תאמין. אם לומדים את הרמב"ם בדרך אגב, כשהמטרה העיקרית היא להגיע לשורה האחרונה של הפרק, אזי ודאי שלא יהיה מזה תוצאות גדולות. אך אם לומדים את הרמב"ם בדרך של קביעות והתיישבות, מתוך נכונות להתאמץ בכדי להבין ומתוך סבלנות כדי להתבונן בדברים לסדרם ולסכמם. אזי ודאי שבעזרת ה' תהיינה תוצאות גדולות.

ג. באחת מאגרותיו³¹ נותן הרבי כלל גדול בלימוד התורה, בין חומש בין גמרא בין תניא, ומזה נלמד גם לענינו, בלימוד הרמב"ם: בלימוד הראשון יש לתפוס את הענין **בכללותו**, בלימוד השני יש לתפוס אותו **בשטחיות**, ומפעם לפעם תופסים אותו **בפרטיות יותר ובעומק יותר**.

ולכאורה כוונתו היא שבפעם הראשונה יש לתפוס את הענין בכללותו, מבלי לרדת לפרטים. ורק לאחר שהתמונה הכללית ברורה אפשר לרדת לפרטים, אך להסתפק בהבנה שטחית בלבד, ומבלי להכנס לפרטי פרטים ודקדוקים. ורק לאחר שישנה הבנה שטחית מסודרת, אפשר להתחיל לדקדק בפרטים הקטנים ולהתעמק ברעיונות שמאחורי הדברים.

ולכאורה סדר זה מתאים לסדר של כוחות השכל, חכמה בינה ודעת. כי חכמה ענינה התפיסה הכללית, בינה ענינה לתפוס כל דבר לפרטיו, ודעת ענינה בין היתר להתקשר בדבר ולהעמיק בו – עומק הדעת. ובהתבוננות פשוטה אפשר להבין את התועלת הגדולה שיש בסדר מסודר זה, להבנת הדברים בצורה ברורה ושמירתם בזכרון לטווח ארוך³².

ולענינו, בנוגע ללימוד הרמב"ם, אותו אנו הרי לומדים שוב ושוב שנה אחר שנה. עלינו להשתדל שהלימוד שלנו יהיה בהתאם לסדר הנ"ל שהרבי מתווה, שבכל שנה יהיה ברור מה אני רוצה להשיג בלימוד הרמב"ם בשנה זו.

ובדרך הצעה: בשנה הראשונה אפשר להתייחס לספר הרמב"ם **כמילון מושגים** של התורה כולה. ומטרתו של הלומד בשנה זו היא להכיר את כל המושגים שעליהם הוא מדבר. לדעת מהו אשם תלוי, מהי שפחה חרופה, מהו מאמר ביבמה, ומה הוא תנאי בני גד ובני ראובן. מבלי להתייחס לפרטי הדינים הקשורים לכל מושג.

על דרך זה אפשר גם באותה שנה ראשונה לחפש את **הדינים היסודיים** של כל ענין בתורה. אותם דינים שחוזרים על עצמם שוב ושוב, ומהווים בסיס לכל פרטי הדינים הבאים בעקבותיהם. לדעת את העקרון שגבש משלם חצי נזק, האוכל תרומה משלם קרן וחומש, כופר בכל נשבע שבועת היסת, ומודה בקנס פטור.

כמו כן במקביל, אפשר במשך שנה זו לעקוב אחר **סדר הענינים הכללי**, להכיר את י"ד הספרים וסדרם, לדעת על כל הלכה לאיזה ספר היא משתייכת ובאיזה נושאים היא עוסקת, ומה הם תת הנושאים הכלליים בתוך אותה הלכה.

כך שבסוף השנה בעזרת ה' הלומד יכיר את רובם ככולם של המושגים שבתורה והדינים היסודיים, ותהיה לו התמצאות כללית בספר הרמב"ם. כך שהספר יהפוך להיות הרבה יותר ידידותי עבורו [ואף שלכאורה

³¹ י"ג תמוז תשי"ז.

³² ראה הדרך למס' פסחים (נדפס בהוספות להגש"פ עם לקוטי"מ) שכן הוא דרך התפיסה וההבנה של הלומד, מן הכלל אל הפרט.

ולהעיר מהמבואר בכ"מ שחכמה היא מוח הזכרון. ויש לומר שכאשר הדברים נתפסים קודם כל בצורה כללית, בבחינת חכמה, אזי קל לזכור אותם. ודו"ק.

זוהי משימה גדולה. אך כשפורשים אותה על פני שנה שלימה, ותוך הדגשה שיש **להתעלם** מכל ריבוי הפרטים ולהתמקד בכלל **בלבד**, זוהי משימה צנועה בהחלט).

לאחר מכן, בשנה הבאה הלומד יחזור שוב על אותם מושגים שהוא כבר מכיר, יזכר שוב במה שהספיק לשכוח, וישתדל להוסיף ולשים לב לפרטי הדינים, אך עדיין לא לרדת לפרטים הקטנים ממש. וכמו כן בנוגע לסדר דברי הרמב"ם, הלומד יתבונן שוב בסדר דבריו הכללי שכבר ראה שנה שעברה, ישמור אותו היטב בזכרונו, וישתדל לרדת יותר לפרטים, לשים לב לסדר הפנימי שבתוך הפרקים וכו'. וכך משנה לשנה יחזור על הישנות ויוסיף עליהם חדשות, כך שמשנה לשנה הספר יהיה יותר ויותר מוכר ו"ידידותי" ללומד, והוא יכול להפנות את תשומת לבו לפרטים ולדקדוקים. עד שבעזרת ה' לאחר חזרות רבות, אכן ידע את כל התורה כולה בפועל ממש.

*

והעיקר, כמאחז"ל ש"תורה שאדם למד בעוה"ז הבל היא לפני תורתו של משיח", ומלימוד הרמב"ם בזמן הזה נזכה תיכף ומיד ללמוד תורתו של משיח מפיו של משיח, בהתגלותו של נשיא דורנו, "המשיח היחיד שבדורנו"³³, תיכף ומיד.

---

³³ דב"מ ש"פ חיי"ש תשנ"ב.